

REVIEWS, BIBLIOGRAPHICAL NOTES

Anuarul Arhivelor Mureșene, serie nouă, 2 (6) (2013), 380 p.

Având scopul de a gestiona informația istorică și de a o pune la dispoziția publicului interesat, precum și de a asigura conservarea documentelor, în orice format s-ar afla acestea, Arhivele Naționale ale României au făcut deja o tradiție din publicarea de documente și studii despre ce conțin arhivele noastre. Rolul acestei instituții este acela de a garanta conservarea informației pentru viitor. În toate statele cu tradiție democratică, arhivele dețin cheia accesului la informație și își pun fondurile de documente la dispoziția cercetătorilor sau iată, vin în întâmpinarea acestora și a tuturor celor pasionați de domeniu cu diferite programe, proiecte, dezbateri sau publicații de specialitate, așa cum este și cazul *Anuarului Arhivelor Mureșene*, ajuns în 2013 la nr. VI (II, serie nouă).

Editat de Arhivele Naționale, Județul Mureș și Asociația Arhiviștilor "David Prodan", filiala Târgu-Mureș, nr. II (VI) al *Anuarului Arhivelor Mureșene* s-a bucurat de colaborarea a numeroși cercetători în domeniul istoriei nu numai din județul Mureș, dar și din Timiș, Cluj, Covasna, Vâlcea, Bistrița-Năsăud, Argeș, Mehedinți, București, precum și din străinătate – Roma sau Budapesta. Materialele inedite publicate în acest număr al *Anuarului* dovedesc deschiderea instituției către public – principalul beneficiar al informațiilor ce se regăsesc printre rafturile cu documente prăfuite de trecerea anilor, fiind binecunoscut faptul că Arhivele Naționale ale României, prin toate cele 42 de servicii județene, dețin documente istorice din secolul al XIII-lea până în prezent, pe diferite suporturi (hârtie, pergament, microfilm etc.).

Structurat în următoarele secțiuni: Arhivistică, Istorie, Documente și Arhiviști ardeleni, *Anuarul Arhivelor Mureșene* încearcă să surprindă prin ineditul informațiilor conținute și propune subiecte deosebit de interesante, precum:

Locurile de adevărire din Transilvania (Rita-Magdolna Bernád) – analizează apariția, dezvoltarea și decăderea locurilor de adevărire, caracteristicile activităților lor, studiază locurile de adevărire care și-au desfășurat activitatea pe teritoriul Transilvaniei, acele instituții care îndeplineau funcțiile ce reveneau notarilor publici în teritoriile romanizate. Începând cu sfârșitul secolului al XII-lea, principalele "locuri de adevărire" erau bisericile episcopale, precum și capitlurile mai importante, care aveau între altele rolul de a înregistra diversele afaceri de drept privat și de a emite documente. Ele prezentau avantajul că, bucurându-se de încredere în rândul comunității, erau solicitate atât de către fețe bisericești, cât și de către laici. Pe teritoriul Transilvaniei medievale au funcționat două astfel de locuri de adevărire: capitlul transilvan și conventul de la Cluj-Mănăstur.

Societatea petrolieră «Naphta Română», 1920-1948 (Dan-Ovidiu Pintilie și Ionela Nițu), ale cărei baze au fost puse în 1920 de către opt acționari, prin contribuții financiare proprii, cărora li s-a alăturat suportul financiar venit din partea societății lichidate "Cobălcescu". Întrucât piața petroliferă românească avea nevoie de societăți puternice, "Naphta Română" a beneficiat de sprijinul financiar al unor investitori străini, precum englezul David Kerman, principalul și de fapt unicul creditor al societății, dar care a transferat toate acțiunile sale în 1942 lui Ion Z. Filotti, ca urmare a solicitării de românizare în totalitate a consiliului de conducere.

Comaniile petroliere sunt cele care pun lumea în mișcare și o vor face încă multă vreme de acum înainte, drept pentru care materialul de față vine să confirme că importanța lor era înțeleasă încă din cele mai vechi timpuri. Țițeiul era cunoscut pe teritoriul României încă din secolul I î. Hr., de când datează obiectele descoperite pe teritoriul cetății dacice de la Poiana (Nicorești, Galați): podoabe din smoală întărită și acoperită cu un strat subțire de argint. Exploatarea masivă a petrolului a început în secolul al XIX-lea, ca urmare a răspândirii folosirii petrolului în iluminat: dădea o lumină mai bună, producea mai puțin fum în comparație cu lămpile cu ulei de balenă sau lumânările de ceară.

Faptul că România s-a preocupat foarte mult de exploatarea petrolului a avut ca rezultat trei premiere mondiale:

- Prima țară din lume cu o producție de țiței, oficial înregistrată în statisticile internaționale (*The Science of Petroleum* atestă în 1938 o producție de petrol de 275 tone). Au urmat Statele Unite ale Americii în 1859, Italia în 1860, Canada în 1862 și Rusia în 1863.

- Prima rafinărie din lume – construită în 1856, la periferia orașului Ploiești, de către Marin Mehedințeanu, arendașul unor întinse zăcăminte de țiței pe moșia Păcureți, Prahova. Era o rafinărie, cu o dotare primitivă, dar care a însemnat un mare pas spre civilizație, care a influențat pozitiv dezvoltarea societății românești.

- București, primul oraș din lume iluminat public cu petrol lampant (1 aprilie 1957). Petrolul oferit de frații Mehedințeanu pentru iluminatul public avea calități incontestabile: incolor și fără miros, ardea cu o flacără luminoasă, de intensitate și formă constantă, fără fum și fără să lase cenușă sau compuși rășinoși în fitil.

Istoricul Societății SARIM (Societatea Anonimă Română pentru Întreprinderi Miniere) 1938-1948 (Dan-Ovidiu Pintilie și Ionela Nițu). De-a lungul celor zece ani în care a funcționat, Societatea a avut în exploatare minele de la Mânăileasa, Gorj sau Voineasa, Vâlcea, de unde se extrăgeau pegmatite: mică, feldspat și cuarț. Mica reprezintă un zăcămint deosebit de valoros și a fost exploatat în perioada interbelică la noi în țară de către germani, aducând profituri considerabile economiei românești. Din punct de vedere calitativ, ea se poate compara cu cea produsă în Indii. În 1941, minele de mică ale SARIM ocupau locul 3 în Europa, iar Germania era interesată în cumpărarea întregii sale producții pe următorii trei ani, indiferent care ar fi fost volumul acesteia. Din producția proprie, societatea exporta în Italia și Germania mică brută în bucăți și forme inegale sau obiecte din mică de culori diferite.

România a dispus de importante bogății miniere, pe baza cărora s-a dezvoltat de-a lungul timpului o industrie extractivă de mare însemnătate. Industria minieră a fost cea mai importantă ramură industrială a țării, iar între 1929 și 1939 industria extractivă dispunea de peste 50% din valoarea totală a capitalului investit. Investițiile românești sau străine au creat baza financiară necesară pentru aplicarea metodelor tehnologice moderne în industria minieră și metalurgică. Deși mineritul putea oferi numeroase beneficii și oportunități de dezvoltare pentru economia țării, iar România dispunea de resurse bogate, dificultățile întâmpinate în exploatarea zăcămintelor de mică, fondurile insuficiente și limitarea pieței externe (numai Germania) au influențat în mod negativ activitatea minelor SARIM, care a fost absorbită de către Sovrompetrol după 1948.

Crearea fondului de arhivă specială la Arhivele Cluj. Premise și consecințe (Paula Ivan). Este vorba de un fond constituit în 1974, despre care mulți dintre cei care au lucrat se feresc de cele mai multe ori să vorbească și care este constituit din documente ce au ca subiect teme sensibile, precum lupta de emancipare a românilor din Transilvania,

activitatea liderilor politici în secolele al XIX-lea-al XX-lea, diverse probleme demografice, statistici și elemente despre propaganda extremei drepte din România sau referiri la mișcarea legionară. Toate aceste subiecte erau considerate "periculoase" pentru societate în perioada comunistă și, după cum se știe, au cunoscut o adevărată explozie după 1989. Rezultat al unei decizii politice a vremii, tratat cu destul de multă discreție la acel moment, fondul de "arhivă specială" a reprezentat de fapt una dintre metodele de falsificare a istoriei, o falsificare prin omisiune, din dorința de a justifica derapajele regimului comunist.

Un alt material deosebit de interesant este cel semnat de Peter Moldovan: *Ghid pentru utilizarea fondurilor arhivistice create de primăriile rurale din cadrul județului Mureș*, al cărui conținut poate fi extins la întreg sistemul rural românesc, mai ales că acest tip de fonduri arhivistice suplinesc cu succes informațiile referitoare la tradițiile și obiceiurile populare din diverse sate românești, conținute în lucrările cu caracter monografic ce au început să apară după 1989. Arhivele create de primării pot constitui un element deosebit de important în încercarea cercetătorilor de a reconstitui trecutul localităților rurale. În această categorie de fond arhivistic se numără documente precum ghidul topografic, registrele agricole, inventarul mobil și imobil al comunei, evidența cadastrală a comunei, actele privind predarea cotelor obligatorii, deciziile și hotărârile Sfatului Popular Comunal, documente care consemnează adunările consiliilor locale etc. Toate acestea, coroborate cu informațiile existente în arhivele instituțiilor administrative locale, ajută la conturarea unei imagini mult mai clare privind viața socială a localităților rurale românești în diferite perioade istorice.

Materialele reunite în secțiunea Istorie vorbesc printre altele despre «*Casa cu piloni*» din Târgu Mureș – monument baroc din sec. XVIII-XIX (Ioan Eugen Man) sau despre «*Nuntiatu*ri» ca surse privilegiate pentru istoria modernă (Giordano Altarozzi), dar tot aici se regăsesc informații referitoare la Andrei Șaguna și restaurarea Mitropoliei ortodoxe a Transilvaniei de la Sibiu (Florin Bengean) sau despre proiectul de regionalizare a României din 1921 (Adrian Onofreiu).

Construită din ordinul călugărilor iezuiți la începutul secolului al XVIII-lea, "Casa cu piloni" a servit drept școală și a devenit o importantă instituție de învățământ, care a funcționat în perioada 1782-1895. Ca o caracteristică aparte, această construcție se remarcă prin pilaștri din cărămidă sau piatră, legați prin arcade datorită cărora partea exterioară a clădirii rămâne liberă sub forma unui coridor care proteja pietonii și oferea acces la micile prăvălii situate la parter. De extinderea și amenajarea clădirii în care își desfășura activitatea școala s-a arătat interesată însăși împărăteasa Maria Terezia, ceea ce dovedește calitatea actului de învățământ prestat aici.

Sub titlul *Un proiect de «regionalizare» a României din anul 1921*, Adrian Onofreiu trece în revistă momentele de organizare/reorganizare administrativă din Transilvania celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea, precum și momentul 1918, care a însemnat începutul procesului de integrare a Transilvaniei, Basarabiei și Bucovinei în sistemul instituțional și organizatoric al României întregite. Istoria a dovedit că acesta nu a fost un proces ușor, ci dimpotrivă. El s-a desfășurat pe o perioadă extinsă de timp și a fost favorizat de elementele comune ale tradițiilor, precum și de sprijinul autorităților de la București, care au încercat să ajungă la un sistem unitar de organizare administrativă și instituțională pentru toate teritoriile locuite de români. Astfel, în 1920 s-au creionat ca unități administrative comuna, plasa, județul (48 conform proiectului de organizare

teritorială), municipiul și regiunea. De reținut este faptul că, deși nu a devenit lege, acest proiect a servit ca bază viitoarelor legiferări din domeniul administrativ.

Deosebit de interesantă este secțiunea dedicată arhiviștilor ardeleni, care aduce în atenția publicului interesat nume precum Károly Benkő, István Biás Jun, Ioachim Miloia, Ioan I. Rafiroiu, Liviu Moldovan, Dumitru Crișan sau Viorel Grama, care s-au remarcat de-a lungul activității lor prin contribuțiile aduse la punerea în valoare a patrimoniului istoric și cultural românesc, ghidându-se după principiul că un stat modern, democratic și puternic își are rădăcinile într-o istoriografie solidă, riguroasă și complexă.

Prin toate materialele pe care le conține, *Anuarul Arhivelor Mureșene* este un instrument științific de informare, dovadă că arhivele stau la baza disciplinelor științifice importante, dar și a dezvoltării gândirii și civilizației, un real sprijin în cunoașterea trecutului care este foarte important pentru prezent, așa cum este și pentru viitor.

Dorina Litră

The State of Editing of the Venetian Chronicles. Around some Recent Editions

From the 11th century onwards, Venetian historiography became cognizant of the emergence of a new literary genre known by the name of chronicle¹. This is in fact a natural phenomenon, given that, according to Marco Foscarini, “*non v'è ormai si può dire castello, non che città d'Italia, che non abbia alla luce qualche sua istoria particolare, antica o recente*”². The Venetian chronicles³ have often exercised attraction, raising questions and

¹ As N. Iorga, *Les commencements de Venise*. “Académie Roumaine. Bulletin de la section historique” 18 (1931). p. 101-143 (104), argued: “*il n'y a pas de chronique de Venise plus ancienne comme rédaction que le XI-e siècle, et, avant, le XI-e siècle, il n'y a absolument rien que ce qui a pu passer dans les compilations ultérieures, sans rien conserver du caractère contemporain.*” On the other hand, Marco Foscarini, *Della Letteratura Veneziana ed altri scritti intorno ad essa* (introd. by Ugo Stefanutti), [Bologna 1976] [reprinted of Venice 1854] [first ed.: 1752], p. 119 expressed his conviction that the oldest chronicles were lost, thus keeping the door opened to other possibilities to write chronicles prior to the 11th century; also *Ibidem*. p. 128 and note 2, refers to the alleged chronicle of the patriarch Fortunatus of Grado, according to a testimony of Bernardo Trevisan: see also *Ibidem* referring to other two alleged 11th century chronicles potentially attributed to the abbot Zeno of San Nicolò di Lido (cf. *Ibidem*. p. 123 note 4 and 124 note 1).

² Cf. *Ibidem*. p. 226 note 3. On a different occasion, in *Ibidem*. p. 152, Foscarini shows that in matters of publishing these chronicles, the Italians were not as zealous compared with the Germans or the Frenchmen. “*benché fossero stati i primi a diradare le tenebre delle età barbariche*”.

³ I therefore use the term **chronicle** in the narrow sense of the word, which automatically discards the diaristic content of writings. Let us return to what I mentioned above: what I am actually seeking is not the evidence, not the historical fact itself, not the fact that the author might be contemporary with certain events and implicitly their eye witness, but the political mythology, the construction of certain myths in relation with an event or another, as well as their evolution. I am pursuing the **representation** and not the **perception**. From this perspective, the dissociation between **chronicles** and **diaries** becomes conclusive (see Dorit Raines, *Alle origini dell'archivio politico del patriato: la cronaca «di consultazione» veneziana nei secoli XIV-XV*, “Archivio Veneto”, 5th series, 150 (1998), p. 5-57 (33-36). As a remarkable recent study on the Venetian diaristic writings, I should mention Christiane Neerfeld's thesis «Historia per forma di diaria». *La cronachistica veneziana*